

นวัตกรรมภาครัฐเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคเหนือ
ของประเทศไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีเขตประสานปฏิบัติการพัฒนารัฐบาลบนพื้นที่สูง
เขตที่ 3 จังหวัดเชียงราย

Public Sector Innovations for Sustainable Community Development among
Ethnic Groups in Northern Thailand: A Case Study of the Highland People
Development Coordination Zone 3, Chiang Rai Province

มัธยัช วรหาญ *

Maiyarach Woraham *

สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาชุมชน คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
Department of Community Administration and Development Faculty of Social Sciences and Humanities,
Northeastern University

*Corresponding author's email address: Maiyarach.wor@neu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received)

16 มิถุนายน 2569

วันที่แก้ไขบทความ (Revised)

1 กันยายน 2569

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted)

29 กันยายน 2569

บทคัดย่อ

การพัฒนาชุมชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงจำเป็นต้องคำนึงถึงความแตกต่างด้านอัตลักษณ์ วัฒนธรรม ภูมิประเทศ และการเข้าถึงบริการภาครัฐ การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและลักษณะของนวัตกรรมภาครัฐ ผลต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ตลอดจนปัจจัยความสำเร็จ อุปสรรค และแนวทางพัฒนานวัตกรรมภาครัฐในเขตประสานปฏิบัติการพัฒนารัฐบาลบนพื้นที่สูงเขตที่ 3 จังหวัดเชียงราย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 14 คน คัดเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วยผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ ผู้นำชุมชน และประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง อาข่า และลาหู่ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง การสังเกตภาคสนาม และการวิเคราะห์เอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลเชิงประเด็น และตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้าและการตรวจสอบโดยผู้ให้ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า นวัตกรรมภาครัฐเปลี่ยนผ่านการจัดการแบบรวมศูนย์และระบบเอกสาร สู่การบริหารแบบมีส่วนร่วมบนฐานเครือข่ายและเทคโนโลยีดิจิทัล โดยใช้ระบบ MSO Logbook แอปพลิเคชัน พม. Care ผู้นำชุมชน อาสาสมัคร และความร่วมมือระหว่างภาคส่วน นวัตกรรมดังกล่าวส่งเสริมความยั่งยืน 4 มิติ ได้แก่ เศรษฐกิจจากการตลาดดิจิทัลและการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ สังคม จากการช่วยเหลือครัวเรือนเปราะบางที่รวดเร็วและแม่นยำ สิ่งแวดล้อม จากการผสมผสานเทคโนโลยีกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรม จากการสร้างรายได้ควบคู่กับการดำรงอัตลักษณ์ ปัจจัยความสำเร็จ ได้แก่ ผู้นำ และเครือข่ายชุมชน ทักษะดิจิทัลของคนรุ่นใหม่

ความร่วมมือระหว่างภาคส่วน และทุนทางวัฒนธรรม ส่วนอุปสรรคสำคัญ ได้แก่ กฎระเบียบที่ไม่ยืดหยุ่น ข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากร ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล และความไม่ต่อเนื่องของโครงการ ดังนั้น ภาครัฐควรพัฒนานโยบายที่ยืดหยุ่น บริการดิจิทัลที่สนับสนุนอัตลักษณ์ของชุมชน และกลไกความร่วมมือที่ให้ชุมชนร่วมกำหนดและขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

คำสำคัญ: นวัตกรรมภาครัฐ, การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน, กลุ่มชาติพันธุ์, ศูนย์พัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูง

ABSTRACT

Highland ethnic community development must account for differences in identity, culture, geography, and access to public services. This qualitative study examined public-sector innovations, their contributions to sustainable community development, and related success factors and barriers in Highland People Development Coordination Area 3, Chiang Rai Province. Fourteen purposively selected informants included administrators, field officers, community leaders, and members of Karen, Akha, and Lahu communities. The data were collected through semi-structured interviews, field observations, and document analysis. Thematic analysis was conducted, with trustworthiness established through triangulation and member checking. The findings revealed a transition from centralized, paper-based administration to participatory governance supported by digital technologies and collaborative networks. Key innovations included the MSO Logbook, the MSDHS Care application, community and volunteer networks, and cross-sector collaboration. These innovations strengthened economic sustainability through digital marketing and value-added products; social sustainability through more accurate assistance for vulnerable households; environmental sustainability through technology integrated with local wisdom; and cultural sustainability through income generation while preserving ethnic identities. Success factors included strong community leadership, digital competencies, cross-sector collaboration, and cultural capital. Barriers included inflexible regulations, limited resources, digital inequality, and project discontinuity. Public agencies should adopt context-responsive policies, inclusive digital services, and collaborative mechanisms that empower communities to co-design and drive equitable, sustainable development.

Keywords: Public Sector Innovation, Sustainable Community Development, Ethnic Groups, Highland People Development Center

บทนำ

ประเทศไทยเป็นสังคมพหุชาติพันธุ์ โดยจังหวัดเชียงรายมี 30 กลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งมีภาษา ความเชื่อ ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตอันเป็นทุนสำคัญของพื้นที่ (พลเดช ปิ่นประทีป., 2566) อย่างไรก็ตามชุมชนเหล่านี้ยังเผชิญความยากจน ความไม่มั่นคงทางอาชีพ และข้อจำกัดในการเข้าถึงการศึกษา สุขภาพ สวัสดิการ และเทคโนโลยี โดยเชียงรายอยู่ในลำดับที่ 9 ของ 10 จังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนสูงที่สุด จากข้อมูล พ.ศ. 2553–2567 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2568) แนวคิดการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม (participatory governance) ได้รับความสำคัญหลังปฏิรูประบอบราชการ พ.ศ. 2545 โดยเปลี่ยนการบริหารแบบรวมศูนย์สู่การมีส่วนร่วมของประชาชน ในยุคดิจิทัลภาครัฐจึงต้องทำหน้าที่เป็น ผู้ประสานและหุ้นส่วนการพัฒนา พร้อมใช้เทคโนโลยีสนับสนุนบริการ การตรวจสอบ และการตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนจากผู้รับบริการเป็นผู้ร่วมวางแผน ดำเนินงาน และรับผิดชอบผลลัพธ์ อันเป็น พื้นฐานของนวัตกรรมที่ตอบสนองพื้นที่และสร้างคุณค่าสาธารณะ (ณัฐพงษ์ คันธรส และคณะ, 2564) ศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงราย เป็นกลไกเชื่อมโยงนโยบาย ทรัพยากร และความร่วมมือ เพื่อจัด สวัสดิการ คัดกรองกลุ่มเปราะบาง ส่งเสริมอาชีพ อนุรักษ์วัฒนธรรม และพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน โดยเฉพาะเขตประสานปฏิบัติการพัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงเขตที่ 3 ซึ่งมีกลุ่มกะเหรี่ยง อาข่า และลาหู่ โดยที่ แต่ละกลุ่มมีอัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน แต่ต่างเผชิญปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม พื้นที่ นี้จึงเหมาะต่อการศึกษานวัตกรรมภาครัฐในการบริหารแบบเครือข่าย และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการลด ความเหลื่อมล้ำและยกระดับคุณภาพชีวิต รวมถึงวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จ อุปสรรค และเงื่อนไขที่ทำให้ นวัตกรรมตอบสนองความต้องการโดยไม่ลดทอนอัตลักษณ์ ผลการศึกษาจะสนับสนุนการพัฒนางานของศูนย์ฯ ข้อเสนอเชิงนโยบาย และการประยุกต์ใช้ในพื้นที่สูงอื่นอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษารูปแบบและลักษณะของนวัตกรรมภาครัฐที่ใช้ในการพัฒนาชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์
2. ศึกษาผลของนวัตกรรมภาครัฐต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน
3. ศึกษาปัจจัยความสำเร็จ อุปสรรค และแนวทางการพัฒนานวัตกรรมภาครัฐเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดนวัตกรรมภาครัฐ (Public Sector Innovation)

นวัตกรรมภาครัฐ (Public Sector Innovation - PSI) โดย Cinar et al. (2024) ได้จำแนกนวัตกรรม ออกเป็น 7 ประเภท ได้แก่ นวัตกรรมด้านบริการ การบริหารจัดการ เทคโนโลยี แนวคิด ธรรมาภิบาล ระบบ และนวัตกรรมทางสังคม Karle (2024) เสนอว่า นวัตกรรมภาครัฐในศตวรรษที่ 21 ควรมุ่งสู่ Human-centred Public Innovation โดยใช้ Big Data และ Artificial Intelligence (AI) เพื่อสร้างบริการที่ยืดประชาชนเป็น

ศูนย์กลางและให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดบริการสาธารณะ ขณะที่ ชัยมงคล สุพรรณอินทร์ และสุพิศ บุญลาภ (2567) พบว่า ความสำเร็จของนวัตกรรมภาครัฐในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำและเครือข่ายความร่วมมือ วรรณภา ทองแดง และ ประยงค์ จันทรแดง (2568) ชี้ว่านวัตกรรมที่มีคุณค่าต้องเริ่มจากความเข้าใจปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ ปรีชัย ดาวอุดม และคณะ (2565) ที่เสนอว่า Social Innovation เป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

2. แนวคิดการบริหารราชการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Governance)

การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Governance) เป็นแนวทางที่ให้ประชาชนร่วมวางแผน ตัดสินใจ ดำเนินงาน และประเมินผลร่วมกับภาครัฐ โดยมีระดับการมีส่วนร่วมตั้งแต่การให้ข้อมูล การปรึกษาหารือ การเข้ามามีบทบาท การสร้างความร่วมมือ จนถึงการเสริมอำนาจแก่ประชาชน แนวคิดนี้ช่วยปรับบทบาทภาครัฐจากผู้สั่งการมาเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา และสนับสนุนการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มการเข้าถึงบริการ ความโปร่งใส และประสิทธิภาพของการดำเนินงาน (ณัฐพงษ์ คันธรส และคณะ, 2564) สำหรับชุมชนชาติพันธุ์ การมีส่วนร่วมทำให้การพัฒนาสอดคล้องกับภาษา วัฒนธรรม วิถีชีวิต และความต้องการของแต่ละกลุ่ม ช่วยลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการ พร้อมทั้งเสริมพลังชุมชนและธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมควบคู่กับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

3. แนวคิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน (Sustainable Community Development)

กรอบแนวคิดความยั่งยืนสามมิติหรือ Triple Bottom Line (TBL) ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในฐานะกรอบแนวคิดสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเสนอว่าการประเมินความสำเร็จขององค์กรหรือชุมชนควรครอบคลุม 3 มิติ คือ ด้านเศรษฐกิจ (Profit), สังคม (People), และสิ่งแวดล้อม (Planet) ไปควบคู่กัน แทนการมุ่งเน้นผลกำไรทางการเงินเพียงด้านเดียว แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจที่แท้จริงควรเกิดขึ้นพร้อมกับการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้คนและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรับผิดชอบ (Jurevicius, 2024) การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการพัฒนาชุมชนในบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งมีอัตลักษณ์ วิถีชีวิต และทุนทางวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนา ผู้วิจัยจึงขยายกรอบการวิเคราะห์ให้ครอบคลุมมิติทางวัฒนธรรมเพิ่มเติม เพื่อให้สามารถอธิบายกระบวนการและผลลัพธ์ของการพัฒนาชุมชนได้อย่างสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ศึกษาและสะท้อนความเป็นจริงของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ได้อย่างรอบด้าน

4. ทฤษฎีทุนทางวัฒนธรรม (Culture Capital)

ทฤษฎีทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital Theory - CCT) ของ Pierre Bourdieu อธิบายทุนทางวัฒนธรรมว่ามี 3 รูปแบบ ได้แก่ ทุนที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล (embodied) เช่น ภาษา ทักษะทางดนตรี ทักษะงานฝีมือ, ทุนที่เป็นรูปธรรม (objectified) เช่น บ้าน เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ และทุนที่เป็นสถาบัน (institutionalized) เช่น พิพิธภัณฑสถาน พิพิธภัณฑ์ชุมชน ปรากฏชาวบ้าน (Reed, 2023) แนวคิดนี้ถูกประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนบนฐานทรัพยากรภายใน (asset-based development) โดยการแปลงทุนทาง

วัฒนธรรมเป็นสินค้าหรือบริการสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ยกระดับคุณภาพชีวิต และเพิ่มความมั่นคงของครัวเรือน อย่างไรก็ตาม การนำเทคโนโลยีมาใช้ควรดำเนินควบคู่กับการรักษาคุณค่าและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน การจัดการที่เคารพอัตลักษณ์ ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับนวัตกรรม จะเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน (กรชนก สนิทวงศ์, 2566; ปรีชัย ดาวอุดม และคณะ, 2565; พระวุฒิปงษ์ กิตติวัฒน์ โณ และพระราชพัชรธรรมเมธี, 2568)

กรอบแนวคิดการวิจัย

เป็นการใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับนวัตกรรมภาครัฐในการเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน โดยมีนวัตกรรมด้านบริการ กระบวนการ เทคโนโลยี แนวคิด ธรรมาภิบาล ระบบ และนวัตกรรมทางสังคม ซึ่งดำเนินการผ่านการมีส่วนร่วมทางข้อมูลข่าวสาร ทางการศึกษา ทางการมีบทบาทเกี่ยวข้อง ทางความร่วมมือและการเสริมอำนาจ เพื่อสร้างคุณค่าสาธารณะ (Public Value) ภายใต้การใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน ได้แก่ ทุนที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล ทุนที่เป็นรูปธรรม และทุนที่เป็นสถาบัน นำมาใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ อันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ใน 4 มิติ ได้แก่ ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ ความยั่งยืนทางสังคม ความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม และความยั่งยืนทางวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนผลลัพธ์ของการพัฒนาที่สมดุลระหว่างการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน มีความเป็นธรรม และมีการธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยมีพลวัตของการสะท้อนการเรียนรู้ การประเมิน และปรับนวัตกรรม ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อศึกษาประสบการณ์ และมุมมอง ของผู้ให้ข้อมูล และใช้การศึกษาแบบ กรณีศึกษา (Case Study) เฉพาะ

กรณีเขตประสานปฏิบัติการพัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงเขตที่ 3 จังหวัดเชียงราย ซึ่งดำเนินการในพื้นที่ชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ 3 ชาติพันธุ์ ได้แก่ กะเหรี่ยง (ปกากะญอ), อาข่า และลาหู่

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) มีจำนวน 14 คน ดังนี้ หัวหน้าฝ่ายคุ้มครองและพัฒนากลุ่มเป้าหมายพิเศษ จำนวน 1 คน, หัวหน้าเขตฯ จำนวน 1 คน, เจ้าหน้าที่ประจำเขต จำนวน 4 คน, ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ จำนวน 4 คน (กะเหรี่ยง 2 คน, อาข่า 1 คน และลาหู่ 1 คน) และ ประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ จำนวน 4 คน (กะเหรี่ยง 1 คน, อาข่า 2 คน และลาหู่ 1 คน) ซึ่งผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้มีบทบาทและสถานะทางสังคม รวมทั้งความเป็นตัวแทนของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือหลายรูปแบบ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างเพื่อศึกษาประสบการณ์และมุมมองของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมเพื่อทำความเข้าใจบริบทและกระบวนการดำเนินงานในพื้นที่จริง การบันทึกภาคสนามเพื่อรวบรวมข้อสังเกต และการวิเคราะห์เอกสารขององค์กร เช่น โครงการ รายงานผลการดำเนินงาน และเอกสารเชิงนโยบาย เพื่อนำมาประกอบการตีความและตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยการตรวจสอบสามเส้าแบบผสมผสาน (Multiple triangulation) 2 ด้าน ได้แก่ (1) การตรวจสอบด้านวิธีการเก็บข้อมูล (Methodological Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการวิเคราะห์เอกสาร และ (2) การตรวจสอบด้านทฤษฎี (Theoretical Triangulation) โดยใช้แนวคิดที่เกี่ยวข้องอธิบายการเปลี่ยนแปลงการบริหารนวัตกรรมและปฏิสัมพันธ์ระหว่างนวัตกรรมภาครัฐ การมีส่วนร่วม ทูตทางวัฒนธรรม และการพัฒนาชุมชนชาติพันธุ์อย่างยั่งยืน

วิธีรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ประสานงานและขออนุญาตหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลทุกคน โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการวิจัย และการรักษาความลับของข้อมูลอย่างชัดเจน ผู้วิจัยเดินทางเข้าพื้นที่เขตประสานปฏิบัติการพัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงเขตที่ 3 ดอยฮาง จ.เชียงราย เพื่อดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคลคนละ 45-60 นาทีต่อคน ควบคู่กับการสังเกตสภาพแวดล้อมและกิจกรรมด้านนวัตกรรมของหน่วยงาน นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังรวบรวมและศึกษาวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ โครงการ และเอกสารเชิงนโยบายของหน่วยงาน เพื่อนำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์และตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ อันจะช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis) ร่วมกับการถอดรหัสข้อมูล (Coding) ภายหลังถอดเทปสัมภาษณ์แบบคำต่อคำและรวบรวมบันทึกภาคสนามกับเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยอ่านข้อมูลซ้ำ

เพื่อทำความเข้าใจภาพรวม แล้วลงรหัสแบบเปิด (Open Coding) แก่ข้อความหรือเหตุการณ์สำคัญ จากนั้นเปรียบเทียบรหัสเพื่อจัดหมวดหมู่และพัฒนาเป็นประเด็นหลักและประเด็นย่อย การวิเคราะห์ใช้ทั้งแนวทางอุปนัยจากข้อมูลภาคสนามและนิรนัยตามวัตถุประสงค์กับกรอบแนวคิด พร้อมตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มและเอกสารของหน่วยงาน ก่อนสังเคราะห์ผลเชิงพรรณนาวิเคราะห์โดยใช้คำให้สัมภาษณ์ยืนยันข้อค้นพบและปกปิดตัวตนของผู้ให้ข้อมูล

จริยธรรมในการวิจัย

ผู้วิจัยยึดมั่นในหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการวิจัย สิทธิของผู้ให้ข้อมูลอย่างครบถ้วนก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล พร้อมทั้งขอความยินยอมในการเข้าร่วมการวิจัยโดยสมัครใจ (Informed Consent) ผู้วิจัยให้การคุ้มครองสิทธิและความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล โดยปกปิดชื่อและข้อมูลส่วนบุคคล จัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบและปลอดภัย รวมทั้งใช้ข้อมูลเพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการเท่านั้น นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลมีสิทธิที่จะปฏิเสธการตอบคำถามหรือถอนตัวจากการเข้าร่วมการวิจัยได้ทุกเมื่อ

สรุปผลการวิจัย

ศูนย์พัฒนาราชกรบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงรายเป็นหน่วยงานสังกัด กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) แบ่งเขตการให้บริการเป็น 5 เขต ซึ่งเขตประสานปฏิบัติการพัฒนาราชกรบนพื้นที่สูงเขตที่ 3 (เขตฯ 3) ให้บริการ 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองเชียงราย, อำเภอเวียงชัย, อำเภอพาน, และอำเภอป่าแดด โดยมีที่ทำการตั้งอยู่ที่ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ในเขตฯ 3 มีหัวหน้าเขต ผู้ช่วยหัวหน้าเขตและพนักงานราชการปฏิบัติหน้าที่รวม 5 คน ในพื้นที่เขตฯ 3 มีราษฎรกลุ่มชาติพันธุ์จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ กะเหรี่ยง(ปากกะญอ), อาข่า, และลาหู่ เขตฯ 3 เป็นหน่วยงานราชการที่ดำเนินการตามวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการคือ 1. การจัดสวัสดิการสังคม และ 2. การพัฒนาชุมชนจากการศึกษาเฉพาะกรณี ในพื้นที่เขตฯ 3 จังหวัดเชียงราย สามารถแสดงผลการวิจัยได้ในประเด็นต่อไปนี้

1. รูปแบบและลักษณะของนวัตกรรมภาครัฐที่ใช้ในการพัฒนาชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ของศูนย์พัฒนาราชกรบนพื้นที่สูง จังหวัดเชียงราย

ในระยะแรก กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงส่วนใหญ่ยังไม่มีสัญชาติไทยและอาศัยในพื้นที่ห่างไกลจึงเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการอย่างจำกัด กระทั่ง พ.ศ. 2506 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 พระราชทานเหรียญที่ระลึกแก่ชาวเขาใน 20 จังหวัด เพื่อใช้สำรวจประชากรและพิสูจน์สัญชาติ (กองบรรณาธิการ Common, 2561) ขณะนั้นรัฐพัฒนาแบบสั่งการจากส่วนกลาง (top-down development) ผ่านศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา แม้ประเทศไทยเริ่มใช้เลขประจำตัวประชาชน 13 หลักใน พ.ศ. 2527 และบางส่วนได้รับ “บัตรหัวศูนย์” แต่ยังไม่เข้าถึงสิทธิไม่เต็มที่ (สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน, 2564) ดังคำกล่าวว่า “เมื่อก่อนชาวเขาจะไปโรงพยาบาลต้องมาขอหนังสือรับรองจากเขตฯ เพื่อไปยื่นให้โรงพยาบาล” (การสื่อสารส่วนบุคคล 3 , 3 กรกฎาคม 2569) การดำเนินงานพึ่งพาแรงงานและเอกสาร

โดยเจ้าหน้าที่รับผิดชอบตั้งแต่โครงสร้างพื้นฐานถึงการส่งเสริมอาชีพและสวัสดิการ (การสื่อสารส่วนบุคคล 1 และการสื่อสารส่วนบุคคล 2, 3 กรกฎาคม 2569) ส่งผลให้บริการล่าช้าและข้อมูลซ้ำซ้อน

เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ได้รับสัญชาติและเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานมากขึ้น การพัฒนาจึงเปลี่ยนสู่การบริหารแบบมีส่วนร่วม (participatory governance) การพัฒนาจากฐานชุมชน (bottom-up development) และการถ่ายโอนภารกิจสู่ท้องถิ่น ดังคำกล่าวว่า “ปัจจุบันได้โอนภารกิจส่วนใหญ่ให้ท้องถิ่น เทศบาล และ อบต. และเน้นหนักที่การจัดสวัสดิการสังคมและพัฒนาคุณภาพชีวิตตามอัตลักษณ์แทน” (การสื่อสารส่วนบุคคล 1, 3 กรกฎาคม 2569) ตัวแทนชาติพันธุ์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทเฝ้าระวัง ชี้เป้ากลุ่มเปราะบาง และประสานความช่วยเหลือ (การสื่อสารส่วนบุคคล 2, 3 กรกฎาคม 2569) รวมถึงระดมงบประมาณท้องถิ่นช่วยครอบครัวยากไร้และผู้ประสพภัย (การสื่อสารส่วนบุคคล 4, 3 กรกฎาคม 2569) ความร่วมมือระหว่างศูนย์ฯ เจ้าหน้าที่ และชุมชนจึงเปลี่ยนประชาชนจากผู้รับบริการเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา

ในระยะปัจจุบัน การบริหารเปลี่ยนสู่ระบบเครือข่ายและเทคโนโลยีดิจิทัล (digital and network-based administration) โดยใช้ MSO Logbook และ พม. Care เชื่อมโยงข้อมูล คัดกรองครัวเรือนเปราะบาง ติดตามความช่วยเหลือ และตรวจสอบสิทธิ ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า “เชียงใหม่เป็นจังหวัดนำร่องแอปฯ พม. Care ต่อไปชาวบ้านไม่ต้องรอเราไปสำรวจ เขาสามารถกดขอรับความช่วยเหลือได้เองผ่านมือถือ และเชื่อมโยงข้อมูลกับบัตรประชาชน 13 หลักได้ทันที” (การสื่อสารส่วนบุคคล 2, 3 กรกฎาคม 2569) เทคโนโลยีจึงลดข้อจำกัดด้านระยะทาง ขั้นตอน และเวลา ขณะที่ MSO Logbook สนับสนุนการติดตามคุณภาพชีวิตจนสามารถยุติความช่วยเหลือเมื่อสถานการณ์ดีขึ้น (การสื่อสารส่วนบุคคล 7, 3 กรกฎาคม 2569) ข้อมูลยังใช้ร่วมกับหน่วยงานต่างกระทรวง แต่ชุมชนยังเป็นกลไกสำคัญในการค้นหาและเพิ่มข้อมูลผู้ตกหล่น (การสื่อสารส่วนบุคคล 8, 3 กรกฎาคม 2569) การเปลี่ยนผ่านนี้จึงครอบคลุมเทคโนโลยี โครงสร้างบริหาร และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชน

2. ผลของนวัตกรรมภาครัฐที่มีต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในกลุ่มชาติพันธุ์

2.1 ด้านเศรษฐกิจ: การยกระดับศักยภาพทางการค้าด้วยนวัตกรรมดิจิทัลและการบูรณาการเครือข่าย

นวัตกรรมภาครัฐช่วยเปลี่ยนเศรษฐกิจชุมชนจากการพึ่งพาพ่อค้าคนกลางสู่การสร้างรายได้ผ่านการตลาดดิจิทัล สื่อสังคม การถ่ายทอดสด และความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชน (Public-Private Partnership: PPP) โดยภาคเอกชนสนับสนุนพื้นที่จำหน่ายสินค้า ขณะที่มหาวิทยาลัยช่วยพัฒนาผ้าปักผ้าพิมพ์ และลดทลายผลิตภัณฑ์ ช่องทางออนไลน์ยังทำให้ผลิตภัณฑ์ชาติพันธุ์ กาแฟอินทรีย์ สมุนไพร และหมุดาเข้าถึงผู้บริโภคโดยตรง ดังคำกล่าวว่า “หนูใช้วิธี Live สดค่ะ มีคนสั่งซื้อก็ส่งของทางขนส่งเอกชน บางทีก็โพสต์ลงกลุ่มหมุดาเชียงใหม่ ไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง ได้ราคาที่ดีกว่า” (การสื่อสารส่วนบุคคล 9, 4 กรกฎาคม 2569) อย่างไรก็ตาม ความยั่งยืนระยะยาวต้องอาศัยนโยบายที่ปรับเกณฑ์ อย. และ OTOP ให้เหมาะกับงานหัตถกรรมและวิสาหกิจชุมชน

2.2 ด้านสังคม: การปฏิรูประบบสวัสดิการผู้ความมั่นคงและลดความเหลื่อมล้ำผ่านเทคโนโลยี

ระบบ MSO Logbook และแอปพลิเคชัน พม. Care เชื่อมโยงข้อมูลประชาชน ทำให้การระบุและช่วยเหลือครัวเรือนเปราะบางรวดเร็วและแม่นยำขึ้น ครอบครัวกองทุนคุ้มครองเด็ก การสงเคราะห์ครอบครัวยากจน สิทธิคนพิการ และการปรับปรุงที่อยู่อาศัยผู้สูงอายุ ดังคำกล่าวว่า “ก็จะมีสวัสดิการด้านการปรับปรุงสภาพบ้านที่อยู่อาศัยให้กับผู้สูงอายุ ให้หลังละสี่หมื่นบาท” (การสื่อสารส่วนบุคคล 2; การสื่อสารส่วนบุคคล 5 และการสื่อสารส่วนบุคคล 6, 3 กรกฎาคม 2569) นอกจากนี้ อาสาสมัครชาวดอยและ อพม. ยังทำหน้าที่เชื่อมเทคโนโลยีกับประชาชน ช่วยลดการตกหล่นจากระบบสวัสดิการ และสนับสนุนการรวมกลุ่มประกอบอาชีพในชุมชน (การสื่อสารส่วนบุคคล 8, 4 กรกฎาคม 2569)

2.3 ด้านสิ่งแวดล้อม: การผสมผสานภูมิปัญญากับนวัตกรรมเพื่อการจัดการทรัพยากรเชิงรุก

ชุมชนผสมผสานเทคโนโลยีกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการประปาภูเขา เผ่าระวังไฟฟ้า และสื่อสารภัยพิบัติผ่านเครือข่ายดิจิทัล ดังคำกล่าวว่า “ชุมชนเข้มแข็งเรื่องการทำแนวกันไฟ, การบวชป่า, และการจัดการขยะร่วมกับเทศบาล รวมถึงความภาคภูมิใจในประปาภูเขาที่ใสสะอาด” (การสื่อสารส่วนบุคคล 9 และการสื่อสารส่วนบุคคล 11, 4 กรกฎาคม 2569) การส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ กาแฟดอยฮาง และสมุนไพรช่วยเพิ่มมูลค่าผลผลิตควบคู่กับการอนุรักษ์ระบบนิเวศ ขณะที่เทคโนโลยีประชาสัมพันธ์สนับสนุนโฮมสเตย์และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้เข้าถึงนักท่องเที่ยวมากขึ้น

2.4 ด้านวัฒนธรรม: การเพิ่มทุนทางสัญลักษณ์และการสร้างคุณค่าในกระแสการเปลี่ยนแปลง

การเล่าเรื่องและการออกแบบบรรจุภัณฑ์ช่วยเปลี่ยนมรดกภูมิปัญญาเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สร้างมูลค่า โดยยังคงกระบวนการถ่ายทอดระหว่างรุ่น ดังคำกล่าวว่า “ผลิตภัณฑ์ที่เป็นงานฝีมือมีการรวมกลุ่มกันรับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมจากรุ่นปู่ย่า ก็มีการถ่ายภาพทำข้อมูลเก็บไว้ยึดเป็นแบบและต่อยอดผลิตภัณฑ์” (การสื่อสารส่วนบุคคล 8 และคนที่ การสื่อสารส่วนบุคคล 9, 4 กรกฎาคม 2569) นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมยังสร้างพื้นที่เรียนรู้ระหว่างคนในและนอกชุมชน ช่วยสร้างรายได้ควบคู่กับการปรับตัวและธำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง

3. ปัจจัยความสำเร็จ และอุปสรรคต่อการดำเนินนวัตกรรมภาครัฐเพื่อการพัฒนาชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์

ความสำเร็จของนวัตกรรมภาครัฐเพื่อการพัฒนาชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์อย่างยั่งยืนเกิดจากการบูรณาการหลายปัจจัย โดยเฉพาะเครือข่ายผู้นำชุมชนที่เชื่อมโยงภาครัฐกับประชาชน ดังคำกล่าวว่า “ความสำเร็จต้องยึดโยงกับชุมชนด้วย เพราะว่าถ้าชุมชนไม่อยากทำจริงๆ รวมกลุ่มไปมันก็จะทำแค่ครั้งเดียวจบ” (การสื่อสารส่วนบุคคล 6, 3 กรกฎาคม 2569) ตลอดจนการใช้ฐานข้อมูลดิจิทัลเพื่อเพิ่มความแม่นยำในการจัดสวัสดิการและลดการตกหล่นของกลุ่มเปราะบาง ปัจจัยสำคัญอื่น ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของคนรุ่นใหม่เพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา

และเครือข่ายภายนอกเข้ามามีบทบาทเสริมศักยภาพด้านผลิตภัณฑ์และการตลาด ดังคำกล่าวว่า “มหาวิทยาลัยในเชียงรายนี้ก็มาช่วยอบรมการออกแบบผลิตภัณฑ์ทั้งแบบลายผ้าและแพคเกจจิ้งของเมล็ดกาแฟ และให้ความรู้ด้านการโฆษณา ด้านการตลาดค่ะ” (การสื่อสารส่วนบุคคล 2, 3 กรกฎาคม 2569) และ “อย่าง DTAC นี่ก็มาสอนการใช้อินเทอร์เน็ต Facebook แล้วก็ Tiktok” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11 และคนที่ 13, สัมภาษณ์, 4 กรกฎาคม 2569) นอกจากนี้ การพัฒนาฐานทุนทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ยังช่วยสร้างความเป็นเจ้าของและการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานยังเผชิญข้อจำกัดจากกฎระเบียบที่ไม่สอดคล้องกับบริบทของผลิตภัณฑ์ชาติพันธุ์ ดังความเห็นที่ว่า “ชาวบ้านอยากได้ OTOP แต่บางที่เจ้าหน้าที่ไปตรวจเอาไม่บรรทัดมาวัดฝั้ซึ่งมันเป็นงานทำด้วยมือจะให้เท่ากันทุกจุดเหมือนโรงงานมันยาก นวัตกรรมทางนโยบายจึงควรปรับให้เข้ากับบริบทของชุมชนจริงๆ” (การสื่อสารส่วนบุคคล 3 และการสื่อสารส่วนบุคคล 7, 3 กรกฎาคม 2569) ข้อจำกัดด้านงบประมาณ กำลังคน ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล และโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ห่างไกลยังลดความต่อเนื่องและการเข้าถึงนวัตกรรม ดังคำกล่าวว่า “การที่ชาวบ้านมีโครงการรวมกลุ่มกัน ก็จะมีปัญหางบประมาณลดลง บางครั้งก็ทำให้โครงการไม่ต่อเนื่อง” (การสื่อสารส่วนบุคคล 8 และการสื่อสารส่วนบุคคล, 4 กรกฎาคม 2569) นอกจากนี้ ระยะเวลาดำเนินโครงการที่จำกัด การแพร่ระบาดของโควิด-19 และความผันผวนทางเศรษฐกิจ ดังนั้น ภาครัฐควรพัฒนานโยบายที่ยืดหยุ่น ปรับมาตรฐานให้สอดคล้องกับบริบทชาติพันธุ์ เสริมทักษะดิจิทัลของชุมชน และบูรณาการทรัพยากรระหว่างหน่วยงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความยั่งยืนของนวัตกรรมภาครัฐในอนาคต

4. แนวทางในการพัฒนานวัตกรรมภาครัฐเพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

แนวทางพัฒนานวัตกรรมภาครัฐเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนแบ่งเป็น 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

4.1 นวัตกรรมเชิงนโยบายที่ยืดหยุ่นตามบริบท (Context-Responsive Policy Innovation)

ภาครัฐควรเปลี่ยนจากผู้ควบคุมเป็นผู้สนับสนุน และใช้กฎระเบียบแบบยืดหยุ่น (adaptive regulation) ที่คำนึงถึงลักษณะเฉพาะของหัตถกรรมชาติพันธุ์ เนื่องจากมาตรฐาน OTOP ที่กำหนดความสม่ำเสมอของฝั้ซึ่งอาจไม่เหมาะกับงานทำมือ ผู้ให้ข้อมูลจึงใช้การจำหน่ายในพื้นที่ท่องเที่ยวและการถ่ายทอดสดเป็นช่องทางทดแทน (การสื่อสารส่วนบุคคล 6, 3 กรกฎาคม 2569) รัฐควรพัฒนามาตรฐานที่คำนึงถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมและความเสมอภาค พร้อมบูรณาการงบประมาณกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากงบประมาณที่ลดลงทำให้โครงการชุมชนขาดความต่อเนื่อง (การสื่อสารส่วนบุคคล 10 และการสื่อสารส่วนบุคคล 11, 4 กรกฎาคม 2569)

4.2 นวัตกรรมดิจิทัลที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง (User-Centric Digital Transformation)

ควรต่อยอด MSO Logbook และแอปพลิเคชัน พม. Care ให้เป็นระบบสวัสดิการเชิงรุกที่ใช้งานง่าย เชื่อมโยงบัตรประชาชน และครอบคลุมประชาชนทุกช่วงวัย ดังคำกล่าวว่า “แอปฯ พม. Care

เป็นการช่วยเหลือชาวบ้านตลอดช่วงอายุตั้งแต่เกิดจนตาย เพียงเชื่อมข้อมูลกับบัตรประชาชน ไม่ว่าจะเด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการเราก็ใช้วิธีนี้” (การสื่อสารส่วนบุคคล 2, 3 กรกฎาคม 2569) ระบบควรรองรับการติดตาม และรายงานผลอย่างต่อเนื่อง (การสื่อสารส่วนบุคคล 1, 3 กรกฎาคม 2569) พร้อมจัดช่องทางออฟไลน์หรือ ผู้ช่วยเหลือสำหรับผู้สูงอายุ ผู้ไม่มีสมาร์ทโฟน และพื้นที่สัญญาณไม่ครอบคลุม

4.3 นวัตกรรมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการตลาดดิจิทัล (Creative Economy and Digital Marketing)

ภาครัฐควรพัฒนาคนรุ่นใหม่และกลุ่มอาชีพให้เป็นผู้ประกอบการดิจิทัลที่มีทักษะ ด้านการออกแบบ แปรนตร์ การเล่าเรื่อง และการตลาดออนไลน์ โดยเชื่อมความร่วมมือกับภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา ซึ่งมีบทบาทพัฒนาตลาดสายสินค้า จัดประกวด และเปิดพื้นที่นำเสนอผลิตภัณฑ์ (การสื่อสารส่วนบุคคล 8, 4 กรกฎาคม 2569) การส่งเสริมควรสอดคล้องกับความต้องการของแต่ละวัย เช่น เยาวชนพัฒนาแบรนด์กาแฟและกลุ่มสตรีผลิตผ้าปัก (การสื่อสารส่วนบุคคล 6, 3 กรกฎาคม 2569) พร้อม สนับสนุนให้ชุมชนบริหารช่องทางขายเองเพื่อกำหนดราคาและลดการพึ่งพาคนกลาง (การสื่อสารส่วนบุคคล 10, 4 กรกฎาคม 2569)

4.4 นวัตกรรมทางสังคมผ่านผู้นำและอาสาสมัครดิจิทัล (Community-Based Digital Volunteers)

ภายใต้ข้อจำกัดด้านบุคลากร ควรยกระดับผู้นำชุมชน อปท. และอาสาสมัครชาวดอยให้เป็น อาสาสมัครดิจิทัล ทำหน้าที่ช่วยใช้บริการออนไลน์ ตรวจสอบข้อมูล และชี้เป้ากลุ่มเปราะบาง เนื่องจากตัวแทน พื้นที่ที่สามารถแจ้งขอความช่วยเหลือและเสนอแผนรวมกลุ่มอาชีพไปยังเขตฯ และเทศบาลได้โดยตรง (การสื่อสารส่วนบุคคล 2, 3 กรกฎาคม 2569) รัฐจึงควรพัฒนาสมรรถนะ สนับสนุนอุปกรณ์และค่าใช้จ่าย กำหนดบทบาท และคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลอย่างชัดเจน

4.5 นวัตกรรมเพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (Eco-Innovation)

ควรใช้เทคโนโลยีสนับสนุนภูมิปัญญาชุมชนในการจัดการป่า น้ำ ขยะ และภัยพิบัติ ผ่านเครือข่าย สื่อสังคมและเทคโนโลยีสารสนเทศ ควบคู่กับการทำแนวกันไฟ ประปาภูเขา และการบวชป่าที่เปิดให้คน ต่างศาสนามีส่วนร่วม (การสื่อสารส่วนบุคคล 12 และการสื่อสารส่วนบุคคล 14, 4 กรกฎาคม 2569) นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมที่ชุมชนเป็นเจ้าของ โดยใช้สื่อออนไลน์ประชาสัมพันธ์ โฮมสเตย์ ธรรมชาติ วิถีเกษตร และอาหารชาติพันธุ์ (การสื่อสารส่วนบุคคล 11, การสื่อสารส่วนบุคคล 12 และการสื่อสารส่วนบุคคล 14, 4 กรกฎาคม 2569) พร้อมจัดสรรรายได้สู่กองทุนชุมชน การฟื้นฟูทรัพยากร และการสืบทอดวัฒนธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษา นวัตกรรมภาครัฐเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในกลุ่มชาติพันธุ์ กรณีเขตประสาน ปฏิบัติการพัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงเขตที่ 3 จังหวัดเชียงราย สามารถอภิปรายผลได้ 4 ประเด็น ดังนี้

1. การเปลี่ยนผ่านรูปแบบนวัตกรรมภาครัฐสู่การบริหารจัดการแบบเครือข่าย

ผลการวิจัยสะท้อนการเปลี่ยนจากการบริหารแบบสั่งการจากส่วนกลาง (top-down approach) และระบบเอกสาร สู่การบริหารแบบมีส่วนร่วมบนฐานเครือข่ายและเทคโนโลยีดิจิทัล (digital and network-based administration) โดยรัฐปรับบทบาทจากผู้ดำเนินการแทนประชาชนเป็นผู้ประสานและหุ้นส่วนการพัฒนา ดังคำกล่าวว่า “ปัจจุบันได้อนุมัติภารกิจส่วนใหญ่ให้ท้องถิ่น เทศบาล และ อบต. และเน้นหนักที่การจัดสวัสดิการสังคมและพัฒนาคุณภาพชีวิตตามอัตลักษณ์แทน” (การสื่อสารส่วนบุคคล 1, 3 กรกฎาคม 2569) ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ Cinar et al. (2024) ที่มองว่านวัตกรรมภาครัฐครอบคลุมบริการ การบริหาร เทคโนโลยี และธรรมาภิบาล รวมทั้งแนวคิดนวัตกรรมที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางของ Karle (2024) ระบบ MSO Logbook และ พม. Care จึงเป็นทั้งเทคโนโลยีและกลไกธรรมาภิบาลที่เชื่อมฐานข้อมูล หน่วยงาน ท้องถิ่น และความรู้ของชุมชน เพื่อค้นหาและช่วยเหลือผู้ตกหล่นจากระบบสวัสดิการ

2. การใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นฐานของนวัตกรรมเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ชุมชนนำอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ภูมิปัญญาหัตถกรรม และผลผลิตท้องถิ่นมาต่อยอดผ่านการออกแบบ การเล่าเรื่อง และการตลาดดิจิทัล ทำให้ทุนทางวัฒนธรรมสร้างรายได้และเพิ่มอำนาจต่อรอง ดังคำกล่าวว่า “ผลิตภัณฑ์ที่เป็นงานฝีมือมีการรวมกลุ่มกันรับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมจากรุ่นปู่ย่า ก็มีการถ่ายภาพทำ ข้อมูลเก็บไว้ยึดเป็นแบบและต่อยอดผลิตภัณฑ์” (การสื่อสารส่วนบุคคล 8 และการสื่อสารส่วนบุคคล 9, 4 กรกฎาคม 2569) การขายผ่านสื่อสังคมและการถ่ายทอดสดยังช่วยให้ผู้ผลิตเข้าถึงผู้บริโภคโดยตรง ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานที่ระบุว่าทุนทางสังคมและวัฒนธรรมสามารถเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและยกระดับคุณภาพชีวิต (กรชนก สนิทวงศ์, 2566; ปรัชย์ ดาวอุดม และคณะ, 2565) และสนับสนุนแนวคิดของ Reed (2023) ที่ว่าทักษะและภูมิปัญญาสามารถแปลงเป็นทุนทางเศรษฐกิจได้ อย่างไรก็ตาม ชุมชนควรเป็น ผู้กำหนดการใช้ทุนเพื่อป้องกันการลดทอนอัตลักษณ์

3. การจัดการความยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

ผลการวิจัยสอดคล้องกับกรอบ Triple Bottom Line ซึ่งครอบคลุมเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (Jurevicius, 2024) แต่บริบทชาติพันธุ์จำเป็นต้องเพิ่มมิติวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ การตลาด ดิจิทัลและความร่วมมือภาครัฐ-เอกชนช่วยเพิ่มช่องทางจำหน่าย ด้านสังคม ระบบดิจิทัล ผู้นำ และอาสาสมัคร ช่วยค้นหาและติดตามกลุ่มเปราะบาง ด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนผสมผสานเทคโนโลยีกับภูมิปัญญาในการทำ แนวกันไฟ บวชป่า จัดการขยะ และประปาภูเขา ส่วนด้านวัฒนธรรม งานหัตถกรรมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรมสร้างรายได้ควบคู่กับการธำรงอัตลักษณ์ ความยั่งยืนจึงเกิดจากการบูรณาการเทคโนโลยี เครือข่าย ชุมชน ทุนวัฒนธรรม และความรับผิดชอบต่อทรัพยากร

4. เงื่อนไขความสำเร็จและข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ความสำเร็จขึ้นอยู่กับผู้นำและเครือข่ายชุมชน ทักษะดิจิทัล ความร่วมมือระหว่างภาคส่วน ทรัพยากรที่ต่อเนื่อง และความเป็นเจ้าของของประชาชน ดังคำกล่าวว่า “ความสำเร็จต้องยึดโยงกับชุมชนด้วย เพราะว่าถ้าชุมชนไม่อยากทำจริงๆ รวมกลุ่มไปมันก็จะทำแค่ครั้งเดียวจบ” (การสื่อสารส่วนบุคคล

6, 3 กรกฎาคม 2569) อย่างไรก็ตาม กฎระเบียบแบบเดิมไม่สอดคล้องกับผลิตภัณฑ์หัตถกรรมและงบประมาณที่จำกัดทำให้โครงการไม่ต่อเนื่อง ภาครัฐจึงควรเป็นผู้สนับสนุน ใช้กฎระเบียบที่ยืดหยุ่น บูรณาการงบประมาณกับท้องถิ่น พัฒนาบริการดิจิทัลที่เข้าถึงได้ และให้ชุมชนร่วมออกแบบ ติดตาม และประเมินนวัตกรรม

บทสรุป

การศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า นวัตกรรมภาครัฐในพื้นที่เขตประสานปฏิบัติการพัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูง เขตที่ 3 จังหวัดเชียงราย มีได้หมายถึงเพียงการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของภาครัฐ แต่สะท้อนการเปลี่ยนผ่านจากการบริหารแบบบนลงล่างสู่การพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เครือข่ายความร่วมมือ และการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นฐาน ผลการศึกษาพบว่านวัตกรรมดังกล่าวส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ผ่านการตลาดดิจิทัล การพัฒนาฐานข้อมูล สวัสดิการ การจัดการทรัพยากรด้วยเทคโนโลยีควบคุมปัญหามิปัญหาท้องถิ่น และการเพิ่มมูลค่าทุนทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานยังเผชิญข้อจำกัดจากกฎระเบียบที่ไม่สอดคล้องกับบริบทชาติพันธุ์ การขาดแคลนบุคลากร และความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลต่อความต่อเนื่องของการพัฒนา

ข้อเสนอแนะ

ในเชิงนโยบาย จังหวัดที่มีประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ควรจัดตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน และบูรณาการงานระหว่างสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ศูนย์พัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ภาคเอกชน และมหาวิทยาลัย ทั้งด้านแผน งบประมาณ ฐานข้อมูล และการติดตามผลกระทบการพัฒนาชุมชนควรร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาปรับมาตรฐาน OTOP และผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เหมาะกับงานหัตถกรรมโดยคงคุณภาพและความปลอดภัย ส่วนกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการควรเชื่อมโยง MSO Logbook พม. Care และฐานข้อมูลสิทธิ พร้อมจัดช่องทางออนไลน์และใช้ผู้นำชุมชนกับ อปม. ค้นหากกลุ่มเปราะบาง ขณะเดียวกัน หน่วยงานด้านเศรษฐกิจดิจิทัล พาณิชย์ มหาวิทยาลัย และภาคเอกชนควรร่วมพัฒนาผู้ประกอบการและอาสาสมัครดิจิทัล ส่วนหน่วยงานด้านทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น และชุมชนควรใช้เทคโนโลยีร่วมกับภูมิปัญญาในการจัดการป่า น้ำ ขยะ และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม โดยนารายได้กลับมาฟื้นฟูทรัพยากร จัดสวัสดิการ และสืบทอดวัฒนธรรม

สำหรับการวิจัยในอนาคต ควรศึกษาในหลายพื้นที่และหลายกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อเปรียบเทียบบริบทความพร้อมทางดิจิทัล และกลไกการมีส่วนร่วม รวมทั้งใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมออกแบบ ทดลอง และประเมินนวัตกรรม ควรใช้การวิจัยแบบผสมผสาน และติดตามระยะยาว เพื่อประเมินรายได้ คุณภาพชีวิต การเข้าถึงสวัสดิการ เครือข่ายชุมชน ทรัพยากร

และอัตลักษณ์ ตลอดจนประเมินพื้นที่นาร่องของคณะทำงานระดับจังหวัด มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชาดีพันธุ์ และเครือข่ายอาสาสมัครดิจิทัล เพื่อระบุเงื่อนไขสำหรับการขยายผลเชิงนโยบายอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กรชนก สนิทวงศ์. (2566). การยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยทุนทางวัฒนธรรม: กรณีชุมชนเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์*, 45(2), 96–116. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/socialresearchjournal/article/view/268771>
- กองบรรณาธิการ Common. (2561). *เหรียญจากรัศกาลที่ 9 ที่มอบสัญชาติและชีวิตให้ชาวเขา*. <https://becommon.co/life/king-rama9-coin/>
- ชัยมงคล สุพรรณอินทร์ และ สุพิศ บุญลาภ. (2567). แหล่งที่มาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างสรรค์นวัตกรรมภาครัฐขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการประชาชนในจังหวัดปทุมธานี. *วารสารศิลปการจัดการ*, 8(3), 171-189. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jam/article/view/271367>
- ณัฐพงษ์ คันธรส, อัมฤตา สารธิวงศ์, อัญธิชา รุ่งแสง, และ ฐาปนี ชุมพลวงศ์. (2564). การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม: จากแนวคิดสู่การพัฒนาภาครัฐในยุคประเทศไทย 4.0. *วารสารวิชาการสถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ*, 7(2), 130–144. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/svittj/article/view/203232>
- ปรีชัย ดาวอุดม, ศราวุฒิ งามยิ่ง, และ จริญญา กิติไพศาลนนท์. (2565). บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์อย่างยั่งยืน. *วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์*, 6(2), 31-55. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/Lawpol_Journal/article/view/259039
- พระวุฒิพงษ์ กิตติวัฒน์ และ พระราชพัชรธรรมเมธี. (2568). การวิเคราะห์ทุนวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์. *Journal of Spatial Development and Policy*, 3(4), 69-80. <https://so16.tci-thaijo.org/index.php/JSDP/article/view/1715>
- พลเดช ปิ่นประทีป. (2566). *เชียงราย ถิ่นชาติพันธุ์*. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนภาคประชาสังคม (CSDI). <https://www.csdior.th/2023/09/public-report-33-2566/>
- วรรณภา ทองแดง และ ประยงค์ จันทรแดง. (2568). การวิเคราะห์นวัตกรรมเพื่อให้บริการชุมชนและสังคม: กรณี ศึกษาโครงการ 1 คณะ 1 ชุมชนนวัตกรรม มหาวิทยาลัยพะเยา ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 ถึง 2565. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ*, 10(1), 1-18. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jsbs/article/view/273203>

- สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน. (2564). ปัญหาการขอสัญชาติ ของบุคคลซึ่งไม่มีสัญชาติไทย ที่เกิดในราชอาณาจักรไทย โดยบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าว. *ผู้ตรวจการแผ่นดิน ออมбудสแมน Ombudsman Newsletter*, 11(87), 1-28. <https://www.ombudsman.go.th/new/wp-content/uploads/2022/09/087.pdf>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2568). รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2567. https://www.nesdc.go.th/wordpress/wp-content/uploads/2025/09/Final-Report-2024_as-of-20250912.pdf
- Cinar, E., Simms, C., Trott, P. and Demircioglu, M. A. (2024). Public sector innovation in context: A comparative study of innovation types. *Public Management Review*, 26(1), 265–292. <https://doi.org/10.1080/14719037.2022.2080860>
- Jurevicius, O. (2024). Triple bottom line: The ultimate guide. *Strategic Management Insight*. <https://strategicmanagementinsight.com/tools/triple-bottom-line/>
- OECD. (2024). *Global Trends in Government Innovation 2024: Fostering human-centred public services*. Observatory Publishing. <https://doi.org/10.1787/c1bc19c3-en>
- Reed, E. and Johnson, B. (2023). Overview of cultural capital theory’s current impact and potential utility in academic libraries. *The Journal of Academic Librarianship*, 49(6), 102782. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2023.102782>